

seva idea en cèltic i en indoeuropeu.

Cal que ens deixem guiar per la triple alternativa ò-ō-ū que ha quedat ben establerta, guia singular i lluminosa. És el cas que es repeteix en el nostre mot *SUTJA* (*SŪDIA-SŌDIA-SŌDIA, cf. *VRom.* II, 488-9) i en *BRUC* (veg.). Això revela un diftong originari reduït diversament: pot ser diftong originari *oi* o bé *ou*. Tornarem tot seguit al primer membre d'aquesta disjuntiva. ¿Hi hauria, però, una solució a base del segon?

En el *DCEC* en vaig plantejar una «sólo a título de conjetura provisional»: un cèlt. **VER-OUXA* 'la molt alta' (de formació semblant al cèlt. *ouks-elo-* 'alt' i *oukso-ma* 'altíssima', dels quals indicava allà els testimonis, afegiu-hi els que es troben, p. ex., en el *Lexique Étym. Breton* de Victor Henry (s. v. *buel* < *uc'hel*), nom que partiria de la creença que les bruixes surten volant per la xemeneia a reunir-se amb el dimoni en llocs elevats de muntanya anomenats *Pla de les Bruixes*.¹⁰ Això exigia suposar que, per una ultracorrecció de certs parlars celto- o ibero-romànics, *VER-* fou canviat anòmalament en *BR-*, cosa de la qual no són rars els exemples.¹¹ Però ja es veu que tot això requereix una sèrie tan gran de suposicions, algunes d'elles ben extraordinàries, altres ben vagues, que jo mateix vaig presentar la idea amb el més gran escepticisme. Més val no insistir-hi.

Però hi ha la disjuntiva. Igual es podria tractar del diftong originari *oi*: també aquest es redueix a *ū* en llatí i podia reduir-se sigui a *o* sigui a *ø* en parlars romànics primitius del període arcaic (segons que predominés el timbre tancat propi d'una combinació amb palatal, o el timbre obert, que normalment correspon a la quantitat breu): és el que ha passat en el nom del *BRUC* (veg.). Puix que hi ha aquest curiós paral·lisme, aquesta notable trifurcació igual, ¿per què no pensarem en un vell derivat cèltic del nom del bruc?

Les brugueres són el lloc dels sàbats. Victor Lespy hi tenia, ell que va escriure el gros i savi llibre *Les Sorcières dans le Béarn* (Pau, 1875), il·lustrat amb un aplec de textos bearnesos des de 1393 a 1672, i publicà l'altre tan instructiu sobre l'ús antic de la llengua popular, *Dictons du Pays de Béarn* (Pau, també 1875), on recull entre moltes altres les dites populars sobre *eras brouxes d'Ogeu*. En el diccionari bearnès d'ell i P. Raymond, ho resumeixen dient d'aquest poble (intermedi entre Pau i Oloron, vora el Gave d'Osau): «les environs de cette commune, où l'on ne voit que landes et bruyères stériles, semblaient plus propices que tout autre lieu pour les réunions nocturnes et les rondes fantastiques du sabbat» (veg. més docs. del S. XIX en el mateix dicc.). En semblants llocs és on hem vist com les bruixes d'Àneu s'aplegaven c. 1400 amb el Boc de Biterna; també en les tradicions populars de Provença aquests éssers mítics es presenten com a freqüentadors de les brugueres i garrigars, com exclama Calendau: «O, sies bèn la Fado Esterello, / aspro enemigo / de l'ome, *trewant li gar-rigo* / se courrouant emé d'ourtigo / e ---» (I, 32.5).

Tornem amb això al món remot osiànic del Macbeth, al dels *Elixiere des Teuffels* d'ETAHoffmann;

però ¿per què torbar-nos amb bruixeries faustiques i records literaris, més o menys directes i molt o poc llampants i prestigiosos, si tenim fets lingüístics que no menten? Justament a Oloron l'ALF va recollir *brüseri* per a «éteule» (mapa 1557, p. 692), és a dir 'camp de rostoll' o sigui 'bruixeria', 'el lloc de les bruixes', i el dicc. Lespy-R. ens ho confirma «*brucherri, bruxeri, éteule, chaume: nat tros de brucherri peu miey deus camps*» (frase que treu de les poesies d'Aleixis Peyret).

Els països rústics, les terres ermes i apartades, els *rura* mal poblats i pobres, foren els darrers reductes del paganisme: prou sabem que allà sobreviagué en gent simple i refractària durant generacions i, més que extingir-s'hi, s'hi anà transformant en tossudes supersticions; l'Església ajudava molt a convertir druides i diancs, primer en *JANES*, goges, dones d'aigua, per fi, usant elles cada cop més de males arts per sobreviure, cada cop més en bruixes; les fades de Lanós (< *LANDA OTZ* 'landa glaçada') s'aniran canviant en *bruixes* de Llers o d'Ogeu o en les víctimes dels autodefes de Terrassa. I si la bruixa «vola» o balla a cavall d'una escombra, és com a símbol de la bruguera que freqüenta, perquè la granera o escombra rústica és de bruc.

Un testimoni clàssic d'aquest vessant tripartit en el si d'una mateixa paraula, ens el donen les llengües germàniques: al. *heide* ha estat alhora 'pagà', 'landa' i 'bruc', l'angl. *heath* 'bruc' i 'bruguera' («terrenys incultes i deshabitats») al costat de *heathen* 'pagà' i *heather* 'erica, bruc' (al. *heide-kraut*). Mots pangermànics i de tots temps: ags. *hæth* «unbebautes, unbewohntes land», esc. ant. *heidr* 'ermès en calm («wüste hochfläche»), gòt. *haiþi* 'camp', *haiþnō* 'dona pagana', que en a.-al. ant. és *heidano*, ags. *hæðen*, esc. ant. *heidinn*,¹² amb tota una seqüela de derivats que en confirmen la popularitat i l'estreta relació amb el nom dels druides-bruixes i del bruc i plantes comparables: al. *heidenlärm* 'xivarri infernal' (que ja arrenca d'una frase de Luter), *heidenwetter* 'temps tempestuos' (cf. els nostres *bruixonada, calabruix*), *heidekorn* 'fajol', *heidelbeere* ('avajó, vaccinium myrtillus'), que en les selves pirinenques confonen amb la bruga.

Amb tan bones bases semàntiques i fonètiques podem animar-nos ja a postular el cèlt. **VRŌIK-SĀ* 'druida o pagana de bruguera', 'bruixa'. Les formacions amplificades en -s- són el nostre pa de cada dia, per al qui maneja material indoeuropeu de qualsevol família antiga, i en primer pla, del cèltic (no n'hi ha de més corrents, si no són les amplificacions paral·leles en -i-, -k- i -n-). No cansem amb cites sobrerres, que el lector trobarà pertot, com *saxum* (~ *seco*), *tóxon-taxus-tákti*, *lixa-liquor* (o remetem globalment a una llisteta improvisada, Pok., *IEW*, 562.11, 685.28, 622.39, 714, 799.31, 1054.3f., 895.13...).

Ara bé, el diftong *oi* va tan bé, almenys, com *ou*, en qualitat de deu comuna de les tres variants *ū, o, ø*, car amb la base **VRŌIKSA* ni tan sols tenim necessitat d'admetre reducció de la *i*: *VRŌIKSA* directament va bé com a base del llgd. ant. *bruésche*, i el llgd. mod.